

kring en tredjedel av dessa kyrkor. Mot slutet av 1800-talet blev nygotiken stilbildande vid kyrkobyggande. En framträdande arkitekt var Helgo Zettervall, som också var överintendent och som sådan högsta ansvarig för kyrkobyggnaderna i Sverige.

Författaren, som är engagerad av kyrkorna som kulturbärare av lokal, regional och nationell historia, ställer avslutningsvis den kritiska frågan: ”Får man riva en kyrka?” En rivning kan ibland lösas på ett positivt sätt. Författaren exemplifierar med rivningen 2007 av Maglars nya kyrka. Den var invigd 1909 och byggd på slätten utanför tätbebyggelsen i den gamla kyrkbyn. Det maskinslagna teglet tålde inte de salta vindarna från havet och började vittra sönder. Församlingens kyrkoråd fick efter en långvarig ansökningsprocess tillåtelse av regeringsrätten att riva den nya kyrkan. Man flyttade tillbaka till den gamla 1100-talskyrkan inne i kyrkbyn, som varit ödekyrka och som återinvigdes 1971.

I Carin Bergströms bok får läsaren en rik bild av vilka kulturskatter från skilda tider som finns i de svenska kyrkorna, både byggnader och inventarier. De kan bevaras för framtiden med hjälp av kulturminneslagen som ger ett generellt skydd åt alla kyrkor som är uppförda före 1940. Församlingarna har möjlighet att ansöka om kyrkoantikvarisk ersättning. Det avser ett årligt statligt anslag för renovering av äldre kyrkobyggnader och kringliggande kyrkogårdar. Boken är skriven på ett populärvetenskapligt och översiktligt sätt. Den lämpar sig därför för en bred allmänhet som intresserar sig för kulturhistoria, kyrkohistoria och kulturminnesfrågor.

Anders Gustavsson, Oslo universitet/Henån

Magnus Berg och Jan Popp: *Boken om Popp och hans mamma Alice. Sjuttio års kamp för värdighet i utkanterna av Göteborg och Sverige*. A-script förlag, Göteborg. 238 s., ill. ISBN 978-91-87171-12-3.

Det här är en bok man blir glad av att läsa trots att den handlar om mörka stråk och svåra förhållanden i det svenska samhällets utkanter.

Popp har frikostigt delat med sig av ett långt liv i marginalernas besvärliga irrgångar och Magnus Berg har förvaltat berättelsen på ett både humoristiskt och kunnigt sätt.

Berättelsen skulle kunnat ha tagit formen av en klassisk social biografi med erfarenheter från den samhällseliga vanvård som uppmärksammats i Vanvårdsutredningen och skulle som sådan ha varit motiverad utifrån detta. Men boken har blivit så mycket mer. Med ett enda människoöde i fokus har en prisma skapats som visar vad vanvård av barn kan göra med människor som vuxna. Upprättelseberättelsens syfte är att visa att det inte är Popp som ska skämmas över det han varit med om, utan samhället. Berättelsen tar sin början redan 1920, då Pops mor Alice föds i Värmland. Vi får följa hennes liv på fattigvården i Djuprämnen, skyddshemmet i Glava, och som piga och barnflicka innan hon själv får barn som omhändertaras för samhällsvård. Sonen Popp, som är bokens huvudperson, föds i Göteborg 1952. Under femtiotalet fortsätter berättelsen om Alices liv på samhällets institutioner såsom Hindåshemmet, medan barnen tas hand om av eller övervakas av barnvårdsnämnden och även Pops liv kommer att präglas av livet på institutioner som Frölundaborg, Ekedalens barnhem och i vanvårdande fosterhem.

Detta är ett stycke bra etnologi där vi får veta en hel del om livet på olika skyddshem i Sverige såsom Mjörnhemmet, Nereby pojkhem, Vidkärrs barnhem, men också får följa med på olika sidospår i raggarliv och handel med skrot, lump och brännvin. Tidvis ägnar sig Popp också åt kriminell verksamhet och hamnar i fängelse, varför vi också får beskrivningar från anstalter som Sätla och Härlandafängelset. Språket är genomgående levande och analysen är inte konspiratoriskt hämmande som i så många andra skildringar av samhällets felgrepp utan tvärtom insiktsfullt och inte sällan drastiskt på gränsen till komiskt i allt det sorgliga. Sannolikt är det Pops egna berättelser som ger skildringen färg samtidigt som Bergs analyser leder oss på intressanta sidospår.

Kan man då se någon röd tråd i denna berättelse? Jo tråden som håller berättelsen samman

är helt enkelt Pops liv och bakgrund och hur hans olika omhändertagande för samhällsvård gestaltat sig. Men Pops och Alices liv bestod inte bara av institutionsliv. Emellanåt levde de ett annat vardagsliv på olika platser i Göteborg varför vi också får många målande skildringar från livet i Fattig-Sverige på 1900-talet. Vi kommer i kontakt med livet i mindre kända områden i Göteborg såsom Negerbyn, Vagnhallen Majorna, Indianbyn, Skansen Lejonets bostadskoloni, Sandarna, Bergslagsbanans stationshus, Hultmans och många fler.

Under en tid livnärde Popp sig på något som nu åter är aktuellt, nämligen kopparstöder. Pops kopparstöder beskrivs som professionella, storskaliga och utförda på mer än heltid och vi bibringas en utförlig skildring av hur de kunde gå till. De åkte aldrig fast för dessa då polisen aldrig lyckades säkra några bevis. Annars bestod hans försörjning som sagt mest av handel och så småningom accelererade Pops brottslighet och han återberättar roliga minnen från den tiden, något som dock ligger långt bortom det liv han idag lever. Sedan 1987 är han sjukpensionär och har köpt ett hus på landsbygden där han lever ett stillsamt, tillbakadraget liv.

Emellanåt blir tonen i boken raljant och analysen lite tunn som i myndigheternas inventeringar och registreringar av människor som de bedömt som tattare. När Alice eller Popp inte återfinns här, blir framställningen närmast besviken över det som i bokens inledning byggts upp som en analys som visar att de har en resandebakgrund. Man undrar ju varför det inte räcker med de sociala förklaringar som ges i boken. På vilket sätt skulle etnifiering och kulturalisering av problemen ändra historieskrivningen av Pops liv? Men jag gillar ändå beskrivningarna som ömsom försöker svärta myndigheternas sätt att behandla Alice och Popp och ömsom ger dem viss upprättelse som när det sägs att angivandet av tataridentiteten var viktig för polisen men undveks av de sociala myndigheterna. I beskrivningen av en magister Oscarsson återfinns också den enda positiva beskrivningen av en myndighetsperson, vilken på så sätt får skapa relief åt alla de and-

ra.

Det faktum att Alice efter en abort på 1950-talet steriliserades, leder till att Berg gör en lång utveckling om steriliseringsfrågan som sådan. Trots att Alice i dokumenten sägs ha gått med på detta frivilligt, antyds att hon skulle ha tvångssteriliserats. Kan inte sådana påståenden bli kontraproduktiva? Varför skulle inte Alice under de omständigheter hon levde ha kunnat tycka att en sterilisering var bra? Och varför låter Berg steriliseringshistoriken bygga på Maija Runcis studier när han har två etnologiska kollegor Lars-Eric Jönsson och Mikael Eivergård som utrett frågan grundligt i steriliseringsutredningen (jfr *Steriliseringsfrågan i Sverige 1935–1975: historisk belysning, kartläggning, intervjuer: slutbetänkande / av 1997 års steriliseringsutredning*, SOU 2002:20 samt *Från politik till praktik : de svenska steriliseringslagarna 1935–1975 : rapport till 1997 års steriliseringsutredning* av Mattias Tydén, SOU 2000:22). Som sakkunniga medverkade Gunnar Broberg och Karin Johannisson. Bilden kunde ha nyanserats eller problematiserats med denna kunskap. Jag hade gärna också sett några jämförelser med exempelvis Jönssons forskning i samma typ av sociala urkunder som Berg använder här.

Men sammanfattningsvis är boken en läsvärd berättelse som ger ett mänskligt ansikte åt dem som nu fått en viss upprättelse genom ekonomisk ersättning för den vanvård de utsattes för som barn.

Birgitta Svensson, Stockholm

Sonny Eisfeldt, Ann-Charlotte Nilsson Eisfeldt och Richard Magito Brun: *Eisfeldt: en surrealistisk familj*. Skrifter utgivna av Bohusläns museum och Bohusläns hembygdsförbund 89. Bohusläns Museums förlag, Uddevalla 2014. 544 s., ill. ISBN 978-91-7686-258-2.

Vilken bok! Familjehistoriska krönikor sammanställda av släktforskare brukar jag inte ägna